

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสการท่องเที่ยว: กรณีศึกษา
กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
Wisdom Management in Tourism Trends: A Case
Study of the Natural Tie-Dye Group in Ban
Khiriwong, Nakhon Si Thammarat Province

สันติชัย แยมใหม่¹ | Santichai Yammai

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอภูมิปัญญาการทำผ้ามัดย้อมของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง และการพัฒนาภูมิปัญญาสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงในกระแสการท่องเที่ยว วิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่า การทำผ้ามัดย้อมของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง เกิดจากการประยุกต์ภูมิปัญญาการย้อมผ้าที่มีอยู่เดิมในชุมชนร่วมกับการสร้างสรรค์ลายผ้ารูปแบบใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ และการผลิตสอดคล้องกับวิถีชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาภูมิปัญญาสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงเพื่อการท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็งด้วยหลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ใช้วิธีการสำรวจความต้องการและประชุมหารือ การเลือกผู้นำกลุ่ม

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่: santichai.yam@sru.ac.th

¹Assistant Prof., Program in Culture Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e-mail: santichai.yam@sru.ac.th

ศึกษาหาความรู้ ร่วมกันจัดการปัญหา สร้างและแบ่งปันรายได้ 2) สร้างเครือข่ายสินค้าในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว พบว่ามีข้อดี คือ เป็นการเกื้อกูลกันภายในเครือข่ายและการเกื้อกูลกันระหว่างเครือข่ายกับชุมชน และ 3) มีแผนทางการตลาด 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ วิธีการ บุคลากร และสถานที่ ซึ่งกระบวนการจัดการภูมิปัญญาของคนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านคีรีวง ภูมิปัญญา

Abstract

This academic article presents the local wisdom of natural tie-dye production practiced by the Natural Tie-Dye Group in Ban Khiriwong and explores its development within the context of contemporary tourism. Data were collected and analyzed from documentary sources and fieldwork through interviews and observations. The findings revealed that the group's tie-dye techniques stemmed from the adaptation of traditional dyeing wisdom within the community and then were creatively developed into unique patterns that harmonize with the natural environment. The production process reflects an eco-friendly and sustainable way of life. The development of the Ban Khiriwong Natural Tie-Dye Group in relation to tourism can be discussed in three aspects: 1) strengthening the group through collaborative work principles, which include conducting needs assessments, holding group meetings, selecting group leaders, acquiring knowledge, solving problems collectively, and generating and sharing income; 2) establishing a community product network for tourism, which offers advantages such as mutual support within the network as well as between the network and the wider community; and 3) implementing a marketing plan covering four areas—product, process, personnel, and place. Overall, the community's management of local wisdom plays a pivotal role in promoting community-based tourism.

Keywords: Tourism, Natural Tie-Dye Group, Nakhon Si Thammarat Province, Ban Khiriwong, Wisdom

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรองเท้าเทียว กรณีศึกษา กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านศิริวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทนำ

วิถีการเกษตรเป็นรากฐานทางสังคมของประเทศไทย ผู้คนได้ดำรงชีวิตอิงอาศัย เรียนรู้ พัฒนา สืบทอดและใช้สอยประโยชน์จากธรรมชาติรอบตัวจนก่อให้เกิดภูมิปัญญาขึ้นหลากหลายด้าน เช่น การประกอบอาชีพ งานศิลปะ การแพทย์ ความเชื่อ การสร้างสิ่งปลูกสร้าง อาหาร เสื้อผ้า ภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนมีศักยภาพและเหมาะสมในการพัฒนาต่อยอดเพื่อใช้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2559: 12) ให้ความหมายภูมิปัญญา คือ องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ประยุกต์ พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย นันธวัช นูนารถ (2560: 25) กล่าวถึงภูมิปัญญาว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสม เรียนรู้ สืบสาน สืบทอดอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การพัฒนาประเทศด้วยภูมิปัญญาจะช่วยให้คนใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากสามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาประเทศในฐานเงินทุนทางวัฒนธรรม จากการศึกษาของรพวงศ์ ผูกภู และคณะ (2563: 265-266) เรื่องรูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้นิยามความหมายของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า “ชุมชนที่มีการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอและใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น” โดยมีหลักการของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ 7 ประการประกอบด้วย 1) เคารพในสิทธิและความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในท้องถิ่น 3) การสร้างสรรค์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 4) การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 5) ก่อให้เกิดกระบวนการ

เรียนรู้ และความตระหนัก 6) คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และ 7) ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

ในภาคของการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อการท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้นพบว่า หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีการนำทุนทางภูมิปัญญามาพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจนประสบความสำเร็จ โดยชุมชนมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นหมู่บ้านที่โอบล้อมด้วยภูเขา มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ผู้คนดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เรื่อยมานับตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เกิดการส่งสมภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ยกตัวอย่าง กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ได้นำภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาต่อยอดโดยการสร้างผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องนุ่งห่ม พัฒนากลุ่มตนเองให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ทางภูมิปัญญา จนสามารถเป็นต้นแบบให้กับสังคมได้ จึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้ โดยผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์ เป็น 2 ประเด็นสำคัญ คือ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการทำผ้ามัดย้อมของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง และ 2) ศึกษาการพัฒนาของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ในกระแสการท่องเที่ยว จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการจัดการภูมิปัญญาโดยชุมชนและองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและขั้นตอนการทำผ้ามัดย้อม และเป็นแนวทางพัฒนาทุนทางภูมิปัญญาเพื่อการท่องเที่ยว

1. ภูมิปัญญาการทำผ้ามัดย้อมของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง

การศึกษาภูมิปัญญาการทำผ้ามัดย้อมของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านคีรีวง 2) ที่มาและแนวคิดของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง และ 3) การผลิตผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านคีรีวง

หมู่บ้านคีรีวง ตั้งอยู่ที่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช สภาพภูมิศาสตร์รายล้อมไปด้วยภูเขาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาหลวง มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะป่าเฟิร์นโบราณ กล้วยไม้หายากและพืชนานาชนิด จุดสูงสุดของเทือกเขา มีความสูงประมาณ 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล นับว่าเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรท่องเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เปรียบเสมือนเป็นหลังคาของภาคใต้และยังเป็นป่าต้นน้ำของลำธารอีกหลายสาย ที่นี้เคยได้รับการจัดให้เป็นแหล่งอากาศดีที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากมีการตรวจวัดค่ามาตรฐานอากาศพบว่า อากาศมีสิ่งแปลกปลอมเพียง 9 ไมครอนต่ออากาศ 1 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 300 ไมครอนต่ออากาศ 1 ลูกบาศก์เมตร หมู่บ้านคีรีวงจึงเหมาะอย่างยิ่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสูดอากาศบริสุทธิ์ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565: ออนไลน์) ระบบสังคมของบ้านคีรีวงเป็นแบบเครือญาติ ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำสวนผลไม้แบบผสม เรียกว่า "สวนสมรม" มีการปลูกมังคุด เงาะ ทุเรียน สะตอ เป็นต้น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2560: ออนไลน์) วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติ มีการเรียนรู้ที่จะอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพจนกลายเป็นทุนทางภูมิปัญญาของชุมชน ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ ภูมิปัญญาการย้อมสีผ้าจากวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งต่อมาได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้าน โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง

1.2 ที่มาและแนวคิดของกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง

กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ก่อตั้งโดย คุณอารีย์ ขุนทน เมื่อ ปี พ.ศ. 2539 ใช้ชื่อแบรนด์สินค้าว่า KiRee โดยมีแรงผลักดันในการก่อตั้งกลุ่มคือ จากการเกิดภัยธรรมชาติที่หมู่บ้านคีรีวงเรื่อยมาเป็นระยะเวลากว่า 60 ปี โดยเฉพาะภัยธรรมชาติครั้งใหญ่ ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2505 เกิดวาตภัย พ.ศ. 2518 เกิดอุทกภัย พ.ศ. 2531 เกิดอุทกภัย และ พ.ศ. 2539 เกิดภัยแล้งที่รุนแรงมาก ผลกระทบจากภัยธรรมชาติดังกล่าวได้สร้างความเสียหายให้กับบ้านเรือน สวนผลไม้ สวนยางพาราและวิถีชีวิตของชาวบ้านก่อเกิดความยากลำบากในทุกด้านโดยเฉพาะด้านการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจของครัวเรือนและสืบเนื่องไปถึงสภาพความเป็นอยู่ของลูกหลานในอนาคตด้วย คุณอารีย์จึงเกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น อาชีพหลักที่ชาวบ้านทำคือสวนผลไม้มันภูเขา คงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุลไป จึงริเริ่มอาชีพเสริมรูปแบบใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมาแทน

จากการสัมภาษณ์ อารีย์ ขุนทน (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) กล่าวว่า “การริเริ่มสร้างอาชีพเสริมนั้นต้องตั้งอยู่บนกฎพื้นฐานจำนวน 4 ข้อ คือ 1) ต้องเกิดจากการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนคิรีวง 2) อาชีพเสริมจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและอาชีพที่มีอยู่เดิมของคนในชุมชน 3) วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพเสริมต้องได้จากในชุมชนอย่างน้อยร้อยละ 70 และ 4) กระบวนการผลิตจะต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของคุณอารีย์พบว่า ได้ความสำคัญกับความเป็นตัวตนของชุมชนด้วยการพัฒนาอาชีพเสริมผ่านการใช้ทุนทางภูมิปัญญาและวัตถุประสงค์ของชาวคิรีวง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนและต้องเป็นมิตรสิ่งแวดล้อมด้วย อาชีพเสริมแบบใหม่นี้จะต้องเป็นงานที่ไม่ทำลายวิถีของความเป็นชาวคิรีวง ในทางกลับกันจะต้องเป็นงานที่เชิดชูความเป็นชาวคิรีวงให้สังคมภายนอกได้รู้จัก และต้องเป็นงานที่สามารถสร้างความสุขให้กับสังคมบ้านคิรีวงได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562: 11) กล่าวว่า 3 เศรษฐกิจสีเขียวครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ท่วงโยสิ่งแวดลอมและระบบนิเวศโดยรวม คำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ 2) มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ในสังคม และ 3) เน้นเรื่องประสิทธิภาพการใช้พลังงานและทรัพยากร

ภูมิหลังของภูมิปัญญาการทำผ้ามัดย้อมของบ้านคิรีวงมีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านคิรีวงที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ในสมัยอดีตการเดินทางไปซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภคในตัวเมืองนครศรีธรรมราชนั้นค่อนข้างยากลำบาก ชาวบ้านจึงต้องคิดค้นหาวิธีการดำรงชีพภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ดังเช่นคุณยายของคุณอารีย์ที่สามารถทอผ้าขึ้นมาใช้เองได้ภายใต้ข้อจำกัดด้านการคมนาคมที่ยากลำบากในอดีต

อารีย์ ขุนทน (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) เล่าว่า “เมื่อช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เคยเห็นคุณยายทอผ้าและใช้พืชที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาย้อมสีผ้า จึงมีความตั้งใจจะสานต่อภูมิปัญญานี้ แต่ตนเองไม่สามารถทอผ้าตามแบบของคุณยายได้ เพียงแต่ทราบว่าพืชชนิดใดสามารถย้อมผ้าได้ ดังนั้นจึงหันมายึดเอาการทำผ้าบาติกมัดย้อมแทนการทอผ้าและย้อมผ้าแบบคุณยาย”

การตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติของคุณอารีย์ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นเอกลักษณ์ของผ้า กล่าวคือ พิจารณาเรื่องผ้าที่มีอยู่ในภาคใต้พบว่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผ้าไหมพุ่มเรียง จังหวัดสงขลามีผ้าทอเกาะยอ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีผ้า

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรองเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ยกเมืองนคร จังหวัดยะลา มีผ้าปาเต๊ะ จังหวัดทางฝั่งทะเลอันดามันมีผ้าบาติก ฉะนั้นผ้าที่จะผลิตต้องมีความเป็นเอกลักษณ์และไม่ซ้ำแบบกับของคนอื่นด้วยการใช้ทุนทางภูมิปัญญาการย้อมผ้าที่มีอยู่เดิมในบ้านคีรีวงมาสร้างสรรค์ผลงานผ้ามัดย้อมตามแบบฉบับคีรีวงให้เกิดขึ้น ภายใต้แนวคิดดังกล่าวจึงริเริ่มกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจนถึงปัจจุบัน

1.3 การผลิตผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง

ในระยะแรกคุณอารีย์พบปัญหาการย้อมผ้าที่สีมักหลุดลอกได้ง่าย จึงพยายามศึกษาค้นคว้าและทดลองเรื่อยมาประมาณ 3-4 ปี จนพบว่า พืชที่จะนำมาย้อมสีผ้าควรมีอายุมากกว่า 20 ปี เนื่องจากต้นพืชจะมีความสมบูรณ์ มีเม็ดสีเข้มข้น มียางติดแน่นไม่หลุดง่าย ส่วนการออกแบบลวดลายผ้าในระยะแรกนั้นยังไม่น่าพอใจเพราะลวดลายที่ทำขึ้นมานั้นคนอื่นยังสามารถลอกเลียนแบบได้ง่าย จนกระทั่งได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ท่านหนึ่งให้ใช้ไม้ไผ่ช่วยในการออกแบบลายผ้า ผลลัพธ์ที่ออกมาคือผ้าบาติกมัดย้อมมีลวดลายที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น (เดอะ คลาวด์, 2565: ออนไลน์) ส่วนพันธุ์พืชแต่ละชนิดที่เลือกนำมาใช้ย้อมผ้าจะให้สีที่แตกต่างกันที่สำคัญดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: พันธุ์พืชและสีที่สกัดได้

พันธุ์พืช	สีที่สกัดได้
1. ฝักสะตอ	เทา
2. แก่นขนุน	เหลืองสด
3. ใบมังคุดสด	ส้ม-ชมพู
4. ใบมังคุดร่วง	ส้ม
5. เปลือกเงาะ	เทาอมม่วง
6. เปลือกลูกเนียง	น้ำตาลเข้ม
7. แก่นหลุมพอ	น้ำตาลอ่อน
8. ใบหูกวาง	เขียวอมเหลือง
9. ใบเพกา	เขียวเข้ม

ที่มา: สันติชัย แยมใหม่ (2565)

ตารางที่ 1 แสดงพันธุ์พืชและสีที่สกัดได้ พบว่า ผักสตอสามารถสกัดได้สีเทา แก่นขนุนสกัดได้สีเหลืองสด ใบมังคุดสกัดได้สีส้ม-ชมพู เป็นต้น

อารีย์ ขุนทน (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) ระบุถึงเทคนิคการย้อมผ้า บาดิกของกลุ่มมัดย้อมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวงว่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

1. การเตรียมสี นำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้ที่จะใช้สกัดสี นำมาบดหรือสับให้ละเอียดตามความเหมาะสมของพืชแต่ละชนิด ทั้งนี้การบดหรือสับจะช่วยให้สีที่สกัดออกมาเยอะกว่าการต้มชิ้นส่วนของพืชเหล่านั้นโดยตรงและเป็นการประหยัดทรัพยากร จากนั้นจึงนำไปต้มจนเดือด ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 วัน ทั้งนี้ควรคำนึงถึงปริมาณของวัสดุที่จะใช้ย้อมผ้ากับจำนวนผ้าให้มีความสมดุลกัน

ภาพที่ 1: การเตรียมสีย้อมผ้าของกลุ่มมัดย้อมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวง
ที่มา: สันติชัย แยมใหม่ (2565)

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรองเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 1 การเตรียมสีย้อมผ้าของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ด้วยวิธีการต้มในกระหะเป็นเวลาประมาณ 1 วัน เพื่อสกัดสีตามความต้องการ

2. การเตรียมผ้าสำหรับย้อม นำผ้าไปต้มกับผงซักฟอกหรือน้ำขี้เถ้า หรืออาจใช้วิธีการแช่น้ำทิ้งไว้ 1 คืน ทั้งนี้เพื่อจัดไขมันหรือสารเคมีเรืองแสงที่เจือปนอยู่ในผ้า โดยต้องเลือกใช้ผ้าที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ผ้าฝ้าย จะย้อมสีได้ง่ายกว่าผ้าประเภทสังเคราะห์

3. การออกแบบลวดลายบนผ้า สามารถทำได้โดยการมัดผ้าด้วยหนัวยางและไม้ไผ่ วิธีการมัดที่แตกต่างกันจะทำให้เกิดลวดลายบนผ้าที่ต่างกัน ดังนั้นผู้ออกแบบลวดลายผ้าจะต้องจดจำเทคนิคการมัดในแต่ละแบบไว้เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายผ้าในครั้งต่อไป โดยมีข้อสังเกตว่าการมัดผ้าจะต้องมัดให้แน่นพอสมควร

4. นำผ้าที่มัดแล้วไปต้มในน้ำสีที่เตรียมไว้ โดยต้มทิ้งไว้ประมาณ 30-60 นาที จากนั้นจึงนำผ้าไปซักและล้างในน้ำสะอาด ปั่นให้พอมาดแล้วจึงนำไปตากไว้ในที่ร่ม

นอกจากการออกแบบลวดลายบนผืนผ้าของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงจะใช้วิธีการมัดด้วยหนัวยางและไม้ไผ่แล้วยังมีการใช้วิธีเขียนลวดลายด้วยมืออีกด้วย โดยลวดลายที่เลือกเขียนนั้นได้รับแรงบันดาลใจมาจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของบ้านคีรีวง เช่น ลายใบมะม่วง ลายดอกเอื้องคีรีวง (Khiriwongenis/คีรีวงเอนซิส) เนื่องจากเป็นพืชที่ถูกค้นพบในเทือกเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ณ หมู่บ้านคีรีวง ลายนกเงือก ลายสายน้ำ เป็นต้น ปัจจุบันมีการพัฒนาลายผ้าให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ทางสังคมเพิ่มเติม เช่น ลายพระราชทาน ลายป่าแดนใต้ ลายท้องทะเลไทย ลายป่าเต็ง เป็นต้น

5. การแปรรูปผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติเป็นสินค้า ทางกลุ่มได้นำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้ารูปทรงต่าง ๆ ตามความนิยมของสังคม เช่น เสื้อฮาวาย เสื้อแขนกุด ชุดเดรสยาว ชุดเดรสสั้น นอกจากนี้ยังมีการตัดเย็บเป็นกางเกง กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ หมวก และผ้าห่มบุเฟอร์นิเจอร์ โดยลักษณะเด่นของการออกแบบรูปทรงผ้าของกลุ่ม คือ ต้องสวมใส่สบาย สอดคล้องกับสภาพอากาศของประเทศไทย ลวดลายบนสินค้ามีความเรียบง่าย สบายตา และบอกเล่าเรื่องราวของบ้านคีรีวง

ภาพที่ 2: ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ

ที่มา: สันติชัย แยมใหม่ (2565)

ภาพที่ 2 สินค้าที่ผลิตและวางจัดจำหน่ายของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง มีเสื้อ กางเกง ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า เป็นต้น

ผลงานของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยได้รับรางวัลยืนยันจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ เครือข่ายเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มอบประกาศนียบัตรไว้เมื่อ ปี พ.ศ. 2543 เพื่อแสดงว่า “กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีผลงานปรากฏเด่นชัด ในการระดมพลังชุมชนสร้างองค์กรธุรกิจที่เอื้อต่อกันและกัน มีลักษณะพึ่งตนเอง เป็นแบบอย่างอันดีงามสำหรับองค์กรอื่น” ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ได้ประกาศเกียรติคุณเพื่อ “เชิดชูเกียรติคุณอารีย์ ขุนทน เป็นครูช่างศิลปหัตถกรรมประจำปี พ.ศ. 2563” กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มอบเกียรติบัตรให้เพื่อแสดงว่า “กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการรับรองการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประจำปี พ.ศ. 2562 ประเภทสิ่งทอ ระดับดีมาก” ซึ่งรางวัลที่ได้รับเป็นแรงผลักดัน

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรท่องเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ให้กลุ่มพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จนกลุ่มสามารถยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนบ้านคีรีวง

2. การพัฒนากลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวง ในกระแสรท่องเที่ยว

การวิเคราะห์การพัฒนาของกลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวง ในกระแสรท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) การก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็ง 2) สร้างเครือข่ายสินค้าในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว และ 3) มีแผนทางการตลาด นำเสนอ ดังนี้

2.1 การก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็ง

หมู่บ้านคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชุมชนของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย หมู่บ้านคีรีวงเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับรางวัลยอดเยี่ยม อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Thailand Tourism Awards) เมื่อปี พ.ศ. 2541 ประเภทเมืองและชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบชาวสวนอาศัยอยู่กับธรรมชาติและได้พัฒนาการบริการนักท่องเที่ยวขึ้นมาเป็นธุรกิจใหม่ของชุมชน ประกอบด้วย การนำทางเดินป่า ลูกหาบ การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นองค์กรกลางของชุมชน จัดแบ่งหน้าที่ไปยังกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เช่น สมุนไพร กลุ่มจักสาน และผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว กลุ่มแปรรูปน้ำผลไม้ กลุ่มไวน์ และกลุ่มทุเรียนกวน แต่ละกลุ่มล้วนมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมากมาย สำหรับกลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านคีรีวงนั้นมีผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นประจำหมู่บ้าน เนื่องจากได้รับการยกย่องให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2560: ออนไลน์) และในปัจจุบันทางกลุ่มยังได้เปิดรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมการทำงานและซื้อหาผลิตภัณฑ์จากกลุ่ม

ภาพที่ 3: นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกำลังเดินชมผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ
ที่มา: สันติชัย แยมใหม่ (2565)

ภาพที่ 3 แสดงกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เคยรับรู้ถึงชื่อเสียงของกลุ่มผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ กำลังเยี่ยมชมและซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านศรีวัง

อารีย์ ขุนทน (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) เล่าว่า “ในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2547-2552 เป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านศรีวังจำนวนมากที่สุด หลังจากนั้นยังคงมีเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2563-2564 จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างมาก เนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 เมื่อปี พ.ศ. 2565 จึงเริ่มมีนักท่องเที่ยวกลับมาอีกครั้ง”

การพัฒนาของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านศรีวัง เพื่อการท่องเที่ยวได้ให้ความสำคัญกับการก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็ง อารีย์ ขุนทน (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) เล่าถึงการก่อตั้งกลุ่มว่า “เริ่มต้นด้วยการสำรวจความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับความสนใจในการประกอบอาชีพเสริม ในระยะแรกมีสมาชิกที่สนใจจำนวน 50 คน เขิญผู้ที่สนใจเหล่านั้นมาร่วมประชุมหารือ ผลการประชุมแสดงให้เห็นมติที่ประชุมว่าสมาชิกทั้งหมด

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรองเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านศิรวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ต้องการจัดตั้งกลุ่มย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ เมื่อรวมกลุ่มได้แล้ว สมาชิกในกลุ่มจึงเริ่มศึกษาหาความรู้ด้วยการไปฝึกรอบการทำผ้ามัดย้อมจากแหล่งฝึกรอบต่าง ๆ เพื่อจะนำความรู้เหล่านั้นมาต่อยอดภูมิปัญญาการย้อมผ้าที่มีอยู่เดิมในชุมชน ทว่า ในเวลาต่อมาทางกลุ่มได้ประสบปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดผู้นำกลุ่ม ต่อมาคุณอารีย์ ขุนทน ได้รับผิดชอบจากสมาชิกกลุ่มให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่ม หลังจากที่มีผู้นำแล้วกลุ่มได้ประสบปัญหาอีกครั้งคือ สมาชิกทยอยลาออกด้วยเหตุผลส่วนตัว จนกระทั่งกลุ่มเหลือสมาชิกเพียงจำนวน 10 คน แม้ว่าจะเป็นคนจำนวนน้อย แต่สมาชิกที่เหลือล้วนมีความตั้งใจจริง และได้ร่วมกันพัฒนาผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจนมีชื่อเสียงโด่งดัง มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ในปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 23 คน โดยแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป”

แนวทางการก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็งของกลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติบ้านศิรวัง สามารถสรุปได้จำนวน 5 ข้อ คือ 1) สำรวจความต้องการและประชุมหารือ 2) เลือกผู้นำกลุ่ม 3) ศึกษาหาความรู้เพื่อการพัฒนากลุ่ม 4) ร่วมกันจัดการปัญหาภายในกลุ่ม และ 5) สร้างและแบ่งปันรายได้แก่สมาชิกภายในกลุ่มตามบทบาทหน้าที่

สำหรับการวางแผนรองรับการท่องเที่ยวพบว่า ทางกลุ่มได้คัดเลือกสมาชิกที่มีทักษะด้านการสื่อสารและบุคลิกภาพที่ดีให้ทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีศึกษาดูงาน โดยเริ่มตั้งแต่การกล่าวต้อนรับ นำชมสถานที่ ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ การจัดจำหน่ายสินค้า และการส่งแขกเดินทางกลับ การวางแผนปฏิบัติการให้บริการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มมีความเป็นมืออาชีพ น่าเชื่อถือ และมีศักยภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่มีสถานะแตกต่างกันได้ทั้งด้านอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพ

2.2 สร้างเครือข่ายสินค้าในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อกลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านศิรวัง มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง จึงเริ่มมีนักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงานเดินทางเข้ามา คุณอารีย์เล็งเห็นว่านักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงานเหล่านั้น ควรได้รับความรู้และสินค้าชุมชนที่มีคุณภาพกลับไปด้วย กลุ่มจึงควรมีสินค้าที่หลากหลายที่มากกว่าผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติที่มีอยู่ จึงได้ชักชวนผู้ผลิตสินค้าจากชุมชนมาเข้าร่วมกลุ่ม ผลจากการชักชวนดังกล่าวทำให้ คุณอาจันต์ เพ็ชรวงค์ เจ้าของแบรนด์เพชรศิริ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จำพวกเครื่องสำอางที่ทำจากเปลือกมังคุดมาเข้าร่วมเครือข่าย และทำให้พื้นที่กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติเป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

อาจินต์ เพ็ชรวงค์ (สัมภาษณ์: 18 พฤศจิกายน 2565) กล่าวว่า “การเข้าร่วมเครือข่ายระหว่างสินค้าแบรนด์เพ็ชรศิริกับกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ส่งผลดีต่อทั้งสองฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มทางเลือกในการซื้อสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา และช่วยให้ธุรกิจของทั้งสองฝ่ายสามารถอยู่ได้”

สำหรับแบรนด์เพ็ชรศิริในปัจจุบันมีสินค้าที่วางจำหน่ายหลากหลาย ได้แก่ Essence แบบน้ำตบ เจลสำหรับล้างหน้า Muse cleansing foam Serum สำหรับบำรุงผิวหน้า Lotion สำหรับบำรุงผิวกาย Sleeping mask Day cream Eyes cream และครีมกันแดด

ภาพที่ 4: สินค้าของแบรนด์เพ็ชรศิริ

ที่มา: สันติชัย แยมใหม่ (2565)

ภาพที่ 4 แสดงร้านสินค้าแบรนด์เพ็ชรศิริที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ บ้านศิริวง โดยทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์คือเป็นเครือข่ายกัน แบรนด์เพ็ชรศิรินั้นมีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับความงามเป็นส่วนใหญ่

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรท่องเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์แบบเครือข่ายระหว่างแบรนด์เพชรคีรีกับกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ พบว่ามีข้อดีจำนวน 2 ข้อ คือ 1) เป็นการเกื้อกูลกันภายในเครือข่าย กล่าวคือสมาชิกในเครือข่ายต่างส่งเสริมซึ่งกันและกันในฐานะผู้ร่วมประกอบธุรกิจ เช่น มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม สมาชิกในเครือข่ายจะช่วยกันทำหน้าที่ต้อนรับ ให้คำแนะนำ พาเยี่ยมชม ตลอดจนนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มีอย่างหลากหลาย ซึ่งความหลากหลายของผลิตภัณฑ์สามารถส่งผลกระทบต่อจิตวิทยาของนักท่องเที่ยวให้รู้สึกว่าคุณภาพดี มีหลายตัวเลือก อีกทั้งยังช่วยทำให้กลุ่มเองมีความน่าสนใจยิ่งขึ้นด้วย และ 2) เป็นการเกื้อกูลกันระหว่างเครือข่ายกับชุมชน เมื่อผลิตภัณฑ์ภายในเครือข่ายขายดีและเป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น ความต้องการวัตถุดิบในการผลิตย่อมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ชุมชนจึงเกิดรายได้จากการนำวัตถุดิบมาขายให้กับกลุ่ม นอกจากนี้การเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ยังส่งผลดีต่อธุรกิจอื่น ๆ ในชุมชนอีกด้วย เช่น ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายผลไม้ท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในหมู่บ้านคีรีวง

2.3 แผนทางการตลาด

การมีแผนทางการตลาดของกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง สามารถวิเคราะห์ออกแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ 2) วิธีการ 3) บุคลากร และ 4) สถานที่ รายละเอียด ดังนี้

1. **ผลิตภัณฑ์** ผลิตภัณฑ์กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ได้พัฒนาขึ้นมา จากความเป็นตัวตนของชาวบ้านคีรีวงคือ การบูรณาการภูมิปัญญาการย้อมผ้าของบรรพบุรุษที่ใช้สืงจากธรรมชาติกับองค์ความรู้เกี่ยวกับการย้อมผ้าแบบใหม่ที่ทางกลุ่มได้ศึกษาเพิ่มเติมมา ผสานกับการสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าแบบใหม่ ๆ โดยเลียนแบบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจทั้งตัวผู้ผลิตและผู้ซื้อ ถึงแม้ว่าผลิตภัณฑ์บางชิ้นอาจมีราคาค่อนข้างสูง ทว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่ม โดยเฉพาะชาวต่างชาติกลับมีความยินดีที่จะซื้อหาไป ทั้งนี้เพราะมองว่าผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีเรื่องเล่าบรรจุอยู่ภายใน และมีเพียงแค่ชิ้นเดียวในโลก เพราะเป็นงานที่ทำด้วยมือ (Hand made) ทั้งสิ้น

2. **วิธีการ** วิธีการที่กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงใช้ในการทำการตลาด แบ่งออกเป็นการจัดการร้านกับการจัดการด้านบริการ การจัดการร้านนั้นมีการนำเสนอ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งบริการในร้านค้าของกลุ่มและแบบออนไลน์ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วทางกลุ่มจะให้ความสำคัญกับการจำหน่ายผ่านหน้าร้านโดยตรงมากกว่าการขายแบบออนไลน์ที่มีการส่งสินค้าล่วงหน้า ทั้งนี้เพราะทางกลุ่มได้คำนึงถึงคุณธรรมในการค้าขายเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือเนื่องจากผลิตภัณฑ์ต้องทำด้วยมือทุกขั้นตอน ส่งผลให้การผลิตต้องใช้เวลาอันยาวนาน อาจไม่ทันต่อคำสั่งซื้อ ส่งผลให้ผู้ซื้อเกิดความผิดหวัง หรือแม้กระทั่งส่งผลให้ทางกลุ่มเสื่อมเสียชื่อเสียงได้ สำหรับการจัดการด้านบริการที่กลุ่มใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาโดยตรงคือ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินเยี่ยมชมทั้งในบริเวณที่สร้างผลิตภัณฑ์ นักท่องเที่ยวสามารถเห็นการสกัดสี การย้อมผ้า การเขียนลวดลายบนผืนผ้า และบริเวณที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม อนึ่ง สำหรับผู้ที่สนใจเยี่ยมชมกลุ่ม แต่ไม่มีเวลาเดินทางมา สามารถเข้าชมผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทาง Facebook Fanpage: KiRee

3. **บุคลากร** บุคลากรของกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงเป็นคนภายในหมู่บ้านทั้งหมด จึงมีความคุ้นเคยและรู้จักสถานที่หรือสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างดี หากนักท่องเที่ยวมีข้อสงสัยหรือต้องการความช่วยเหลือใด ๆ จึงสามารถให้คำแนะนำได้อย่างทันท่วงที อีกทั้งจุดเด่นของชาวบ้านที่นี่มีอธัยาศัยไมตรีที่ดี จึงกลายเป็นต้นทุนทางสังคมสำคัญที่สามารถช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ นับว่าเป็นอีกหนทางหนึ่งซึ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

4. **สถานที่** กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงมีความพร้อมในด้านสถานที่เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทุกคนที่เดินทางมาแบบเดี่ยว แบบครอบครัว หรือหมู่คณะ โดยทางกลุ่มได้จัดเตรียมสถานที่ให้มีความสะอาด ปลอดภัย อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีบริการเก้าอี้ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้พัก มีบริการห้องน้ำ ตลอดจนกิจกรรมที่สอดคล้องกับงานที่กลุ่มทำ เช่น การเขียนลายผ้า การสกัดสีย้อมผ้าจากพืช การฝึกทำผ้ามัตย้อม สร้างความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรองเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทสรุป

หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ กอปรกับผู้คนในชุมชนมีทุนทางภูมิปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติรอบตัว ส่งผลให้กลายเป็นข้อได้เปรียบในการยกระดับขึ้นมาเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวดังเช่น กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ที่ก่อตั้งโดยคุณอารีย์ ขุนทน เมื่อปี พ.ศ. 2539 มีแบรนด์สินค้าว่า Kiree แรงผลักดันในการก่อตั้งกลุ่มคือ การที่ชาวบ้านคีรีวงต้องประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง จึงต้องการที่จะพัฒนาอาชีพให้กับผู้คนในชุมชนโดยใช้ต้นทุนทางภูมิปัญญาและภายใต้แนวคิดต้องไม่ทำลายธรรมชาติอีกต่อไป

แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง พบว่าให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับแนวคิดแบบเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562: 11) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจสีเขียวมีนิยามครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ห่วงใยสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศโดยรวม คำนึงถึงความปลอดภัยทางชีวภาพ 2) มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่และระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ในสังคม และ 3) เน้นเรื่องประสิทธิภาพการใช้พลังงานและทรัพยากร อีกทั้งแนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มอยู่ยืนอยู่บนพื้นฐานของหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) บานชื่น นักการเรียน และเพ็ญศรี บางบอน (2559: 65) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและในรุ่นอนาคต

การพัฒนาของกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวงในกระแสรองเที่ยวมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) การก่อตั้งกลุ่มให้เข้มแข็ง สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ คือ ทำการสำรวจความต้องการและประชุมหารือ การคัดเลือกผู้นำกลุ่ม ศึกษาหาความรู้เพื่อการพัฒนากลุ่มร่วมกันจัดการปัญหาภายในกลุ่ม และสร้างและแบ่งปันรายได้แก่สมาชิกภายในกลุ่มตาม

บทบาทหน้าที่ สำหรับแผนการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง ได้ใช้ผลกระทบทางบวกจากการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งจนมีศักยภาพในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมกลุ่ม ทั้งนี้ทางกลุ่มได้มีการจัดเตรียมความพร้อมของสมาชิกที่จะทำหน้าที่ในการดูแลนักท่องเที่ยวตั้งแต่ขั้นตอนการต้อนรับจนกระทั่งส่งกลับ โดยคัดเลือกคนที่มีทักษะในการสื่อสารมาปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ผลการศึกษาในครั้งนี้มีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของชมภูนุช หุ่นาค และคณะ (2563: 35) เรื่องแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ในเนื้อหาด้านการบริหารกลุ่ม สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกทุกคน นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ สสำรวจสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน 2) การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ 3) การรับผลประโยชน์ตอบแทนตามศักยภาพ 4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและพัฒนาการดำเนินงาน และมีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560: 30) เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีใจความว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยว 3) องค์กรชุมชนและเจ้าของภูมิปัญญา 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน 5) สิ่งอำนวยความสะดวก 6) การจัดการอย่างยั่งยืน 7) สร้างการเรียนรู้ และ 8) พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน โดยเฉพาะองค์ประกอบองค์กรชุมชนและเจ้าของภูมิปัญญา กับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการอธิบายว่า จะต้องมีการจัดตั้งกลุ่มที่เข้มแข็ง ประสานงานกันอย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจอันดีต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

2) สร้างเครือข่ายสินค้าในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว มีข้อดี 2 ข้อ คือ 1) เป็นการเกื้อกูลกันภายในเครือข่าย กับ 2) เป็นการเกื้อกูลกันระหว่างเครือข่ายกับชุมชน ผลการศึกษาในครั้งนี้มีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาเรื่องการศึกษารูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว กรณีศึกษาตำบลกรูงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ของจริญญา อินรินทร์ (2559: 50) ในแง่ของการเกื้อหนุนกันภายในเครือข่าย มีใจความดังนี้ รูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏในตำบลกรูงชิง อำเภอนบ

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรท่องเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านศิรวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิต้า จังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่า มีการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการประสานความร่วมมือของเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วย องค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาชน องค์กรธุรกิจเอกชน โดยมีตัวแทนของแต่ละองค์กรมาเชื่อมประสานเพื่อเกื้อกูลกันภายใต้ชมรมการท่องเที่ยวรุงชิง มีการปรึกษาหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลรุงชิงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมกับการหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอก

3) มีแผนทางการตลาด สามารถวิเคราะห์ออกแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ผลผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาและทรัพยากรในชุมชน 2) วิธีการจัดจำหน่าย ผลผลิตภัณฑ์ทั้งแบบขายหน้าร้านและออนไลน์ ทั้งนี้ทางกลุ่มได้ให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรมในการค้าขายเป็นสำคัญด้วย 3) บุคลากรมีอธยาศัยไมตรีที่ดี มีพฤติกรรมพร้อมให้บริการช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว และ 4) สถานที่ของกลุ่มมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวทุกประเภท อีกทั้งมีกิจกรรมที่น่าสนใจที่ช่วยสร้างความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวด้วย ผลการศึกษาในครั้งนี้มีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560: 38-42) ในหัวข้อการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) มีจำนวน 7 ข้อ ดังนี้ 1) ผลผลิตภัณฑ์ (Product) อาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือวัฒนธรรมประเพณี และสิ่งอื่น ๆ 2) ราคา (Price) จะต้องมีคุณค่าสูงกว่าราคาจึงจะสามารถกระตุ้นการท่องเที่ยวได้ 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ควรจัดให้มีทั้งแบบเข้าถึงผ่านอินเทอร์เน็ตและการบริการในสถานที่ท่องเที่ยว 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) มีทั้งแบบติดต่อสื่อสารผ่านบุคคลกับแบบสื่อสารที่ไม่ผ่านบุคคล หรืออาจใช้ทั้งสองแบบ 5) บุคลากร (People) คือสมาชิกทุกคนในชุมชน ต้องมีความยินดีและเต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยว 6) กระบวนการ (Process) เป็นขั้นตอนในการจัดการท่องเที่ยว จะต้องไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อนต่อการใช้บริการ มีความถูกต้องและรวดเร็วตั้งแต่ครั้งแรกในการให้บริการ และ 7) ภูมิทัศน์หรือสภาพทางกายภาพ (Physical Evidence) เป็นสิ่งที่ต้องแสดงไว้เป็นรูปธรรม เช่น ร้านอาหาร ถังขยะ ป้ายบอกทาง รวมทั้งการแต่งกาย ความสะอาด เป็นต้น

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสรท่องเที่ยว กรณีศึกษา กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านศิรวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช นับว่าเป็นการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่รักษาไว้ซึ่งความเป็นตัวตนของชาวศรีวิชัย ใช้สอยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เน้นความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้กลุ่มมัธยมสี่ธรรมชาติ บ้านศรีวิชัยจึงกลายเป็นความภาคภูมิใจหนึ่งของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา*. นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- จริญญา อินรินทร์. (2559). *การศึกษารูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวกรณีศึกษาตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิต้า จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สารนิพนธ์ พช.ม. (การพัฒนารัฐบาล). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชมภูษ หนูนาค, ปภาวดี มนตรีวัต, และ วิพร เกตุแก้ว. (2563, กรกฎาคม-ธันวาคม). แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตรบ้านคำชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 13(2), 21-53.
- ณัฐพัชร์ มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- เดอะ คลาวด์. (2565). *วิถีศรีวิชัย*. <https://readthecloud.co/kiree-craft-natural-colors/>
- นันทวัช นุทธ. (2560, มกราคม-เมษายน). ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งชีวิตวัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 12(34), 17-26.
- บานชื่น นักการเรือน, และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 17(2), 64-69.
- วรพงศ์ ผูกภู, ฐิติ ฐิติจำเริญพร, วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล, อีสรี แพทย์เจริญ, พิณฑุสร อ่อนเปี่ยม, จิตรลดา ปิ่นทอง, และ ศุภรัตน์ นามมนตรี. (2563). *รูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

การจัดการภูมิปัญญาในกระแสการท่องเที่ยว กรณีศึกษา
กลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- สันติชัย แยมใหม่ (ผู้ถ่ายภาพ). *การเตรียมสีย้อมผ้าของกลุ่มมัตย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวง*. ณ หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.
- สันติชัย แยมใหม่ (ผู้ถ่ายภาพ). *นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกำลังเดินชมผ้ามัตย้อมสีธรรมชาติ*. ณ หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.
- สันติชัย แยมใหม่ (ผู้ถ่ายภาพ). *ผ้ามัตย้อมสีธรรมชาติ*. ณ หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.
- สันติชัย แยมใหม่ (ผู้ถ่ายภาพ). *สินค้าของแบรนด์เพชรคีรี*. ณ หมู่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.
- สันติชัย แยมใหม่ (ผู้จัดทำ). *พันธุ์พืชและสีที่สกัดได้*. ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2565.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2562). *เศรษฐกิจสีเขียว*. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2560). *หมู่บ้านคีรีวง นครศรีธรรมราช*. https://www.m-culture.go.th/nakhonsrithammarat/ewt_news.php?nid=123&filename=index
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *บ้านคีรีวง*. <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/860/>

บุคลากรกรม

อาจินต์ เพ็ชรวงค์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สันติชัย แยมใหม่ (ผู้สัมภาษณ์). ณ กลุ่มผ้ามัดย้อมสี
ธรรมชาติบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.

อารีย์ ขุนทน (ผู้ให้สัมภาษณ์) สันติชัย แยมใหม่ (ผู้สัมภาษณ์). ณ กลุ่มผ้ามัดย้อมสี
ธรรมชาติ บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565.

Received: December 8, 2022

Revised: December 21, 2024

Accepted: February 20, 2025